

Bergfrid og Olav Fjose har blandede følelser for den første fredsjulen. Julekvelden ble en sterk opplevelse for Olav som var prest for landssvikene.

FOTO: MARIT HOMMEDAL

Julefred i fredsåret 1945

Julen 1945. For mange ble den en spesiell opplevelse. Norge var fritt, lysene skinte om kap med glade barnesøyne. Slik opplevde Bibbi og Albert Nordengen den, hun i Oslo, han i Østfold.

I Stavanger feiret ekteparet Fjose, Bergfrid og Olav sin første jul etter hjemkomsten fra Sverige. De kjente gleden, men kom også tett innpå en gruppe mennesker som ikke deltok i det store jubelkoret i forbindelse med freden. Olav var prest for fengslede landssvikere.

SELV om det var fred i landet, var var-reknappheten fortsatt stor. I ukene før jul var avisene fulle av skrivelser om tilgang og knapphet på varer.

Vi har bladd i Vårt Lands desemberutgaver og funnet noen godbiter.

«Gjetosten kommer», lød en av de første desembermeldingene. Samtidig ble det opplyst om at det var små utsikter til nye klær. Dessuten var dressene som var tigjengelige mindre gode, med shoddy i stoffene. Mangelen på knapper og for var også

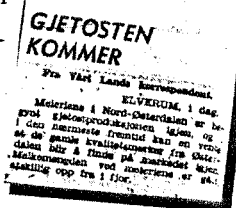
stor. Og til stor bekymring for kvinnene: Dessverre lite farger.

De som skulle arrangere juletreffester for sjøfolk, gamle, invalider og barn kunne søke om ekstra rasjoner av matvarer.

Husmødrene stilte spørsmål om hvor det var blitt av gjæren. Til tross for stor produksjon hadde

de problemer med å få tak i denne viktige ingrediensen i baksten.

Gelatinpulver til juledesserten, dyptfrosne grønnsaker og mye pen juletrepynt var blant de gode nyhetene.

Bibbi og Albert Nordengen pynter til jul. Dekorasjonen fikk de fra kong Olav V mens Albert var ordfører i Oslo.

FOTO: ØYSTEIN GLOPPSTAD.

Bakerne hadde lite ekstra å tilby: Ingen spesiell julebakst, men mot innlevering av sukker smør og rosiner lot det seg ordne.

UTDELING AV KJØTT

I Oslo var det utdeling av julekjøtt: 300 g ferskt fleisk, 300 g kjøtt med ben, 450g julepølse og en vanlig pålegggrasjion.

Dessverre hadde ikke alle råd til å kjøpe julerasjionen. Særlig hermetisk kjøtt var for dyrt for noen, meldte kjøpmennene.

Og viktig: Julebåtene med 80.000 kasser appelsiner la til kai 18. og 19. desember. Litt forsinket, riktignok.

Nye skotøykort og rikelig med tannbørster og kammer kom dessverre ikke før i januar.

Oslo Lysverker spanderte følgende julegave: Ingen nattutkobling julaften og nyttårsaften.

Fra Ullevål sykehus meldte forvalter Kragøe: Vi får besøk av sangkor og korps. Og det blir andakt. Vi har pyntet med juletrær og blomster. Pasientene har radio på stuen. Noen gaver skal de også få. Godter, og dessuten har et par fabrikkert vært så elskverdige å sende tannpasta så både betjening og pasienter får en tube hver. Vi har også fått forarende en del tobakk, så jeg tror ikke noen av pasientene skal lide noen nød i tobakkeveien.

Julesangen i kirken og lysene er blant de gode minnene. Bibbi og Albert Nordengen henter fram fra den første fredsjulen. Bibbi var 16 år og bodde med familien sin i Oslo, mens Albert var 22, fristet hybeltilværelsen i hovedstaden, og dro hjem til foreldre og fem søsken i Våler i Østfold for å feire jul.

LYS FRA ALLE VINDUER

- Og tenk, vi skulle ikke blende denne julen. Lysene skinte fra alle vinduer. Det føltes som en ny åpning til livet, stråler den tidligere Oslo-ordføreren. Også julegranen på Karl Johan gjorde inntrykk.

- Men det var knapt med varer. Rasjoneringen var fortsatt streng, selv om julerasjonene var noe større enn de hadde vært tidligere på høsten. Fra mormoren i Luster kom det pakke og bekymret brev til den tallrike familien i Våler: «Håper dere ikke sulter der nede på Austlandet». Med brevet fulgte pakke med flatbrød, smør og spekekjøtt.

- Far var barnslig opptatt av julen og julaften. Han sto tidlig opp julaften morgen. Det skulle hogges ved, selv om det fantes nok opphugget fra før. Han hentet frem julenek som ble hengt opp med granbar på tradisjonelle steder. Trærne var rimete og hadde en egen stemning. Isen lå speilblank på Vansjø. For å korte ned venteriden for oss barn, tok han oss med på Vansjøisen. Han brukte spark, de største barna hadde skøyter, forteller han.

Kl. 13.00 var det klart for møljet; flatbrød i kjøttkraft. Og så pyntet faren juletreet alene. - Klokka 15.00 ble døren til finstua åpnet, og fars fine, store juletre ble beundret for vi gikk noen runder rundt det. Deretter var det tid for å spise julekaker.

Alberts far var ansatt på Våk Skolehjem for gutter. Mye av julekvelden ble derfor feiret sammen med guttene som av ulike årsaker ikke kunne reise hjem. Siden skolen hadde gård, var det godt med mat julekvelden.

- Etter at vår private julefeiring var over, spaserste hele familien til internatet på skolehjemmet. Kjøttkaker, erstusning, poteter og pølser sto på middagsmenyen. Til dessert: Risengrynsgrot med saft, husker Albert.

SPILL OG JULEHEFTER

- Fikk dere julepresanger? - Ja. Noen av guttene hadde fått gaver hjemmefra. Selv husker jeg at jeg fikk hjemmestrikkede vanter denne fredsjulen. Men mest begeistring vakte nok «Sportsmandens» julenummer.

- Hadde du kjøpt gaver? - Nøe var det nok. Jeg tror søsknene mine fikk bøker, kjærlighetsromaner og lignende.

- Dere gikk ikke til kirke? - Nei. Den lå for langt unna, så det var et savn. Men vi lyttet etter kirkeklokkene, minnes han.

Resten av julen hygget familien seg sammen, spilte spill og leste julehefter og tegneserier. Dessuten gikk de på juletrefest.

- Under krigen var ikke det tillatt. Derfor ble tilstelningene

gjeninnført med stor tilslutning. Særlig for ungdommen var det stas.

KIRKEGANGEN

Bibbi feiret jul i Oslo. Moren og hushjelpen sparte alt godt til jul. I tillegg kom det mat fra slektninger på Ringerike. På landstedet i Bærum hadde familien gris som ble slaktet til jul. Gironnsaker ble også dyrket der. I tillegg hadde foreldrene vært på tur til Sverige, og derfra var det både pakker og julegodt.

- Vi barna hadde laget pynten. Lenker og kurver. Og så hadde vi norske flagg på juletreet. På noen av flaggremene var det bilder av prinsbarna.

Men aller best husker Bibbi Nordengen kirkegangen denne julen.

- Det var helt eventyrlig. Folk sto langt ut på fortauet. Det har vel aldri vært sunget julesanger som den gangen; det var rent så taket løftet seg.

PREST FOR LANDSSVIKERNE

For Bergfrid og Olav Fjose ble den første fredsjulen svært spesiell. Olav hadde vært aktiv motstandsmann, og familien måtte flykte til Sverige. Da freden kom, fulgte de troppene hjem og havnet i feltprestjeneste i Stavanger. Etter hvert tok Olav på seg oppgaven med å være prest for fengslede landssvikere samlet i Skadberg leir.

- Arbeidet var kontroversielt, men det opptok oss begge. Dette var nordmenn som hadde havnet på feil side av ulike grunner. Mange var glødende idealister, noen hadde økonomiske motiver. Men de var fanger, og hadde det vondt både på grunn av det de hadde gjort og på grunn av stemningen i folket.

Hjemme satt foreldre, ektefeller og barn og ventet. Ingen av fangene fikk permisjon til jul. Fortvilelsen var stor, og vi opplevde det som vår plikt å hjelpe dem, forteller Bergfrid.

Ekteparet Fjose tenkte på hvordan de kunne gjøre en innsats for disse menneskene, og fant ut at de ville etterligne Sjømannsmisjonens måte å drive på.

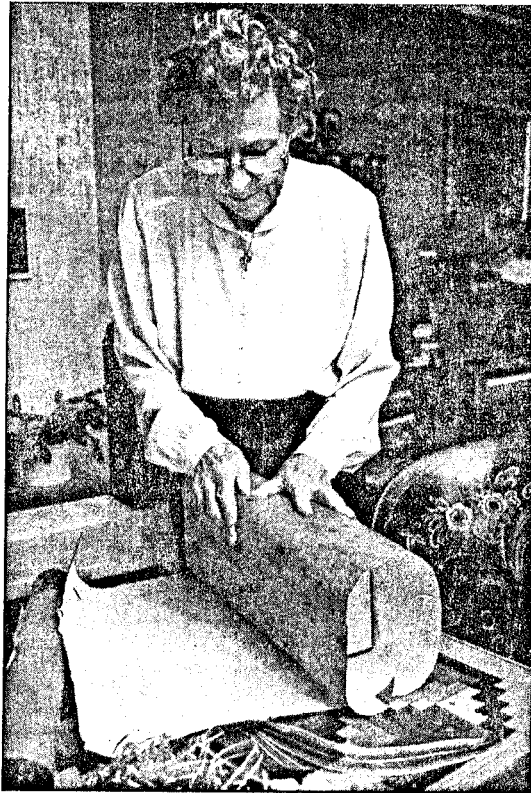
- Så vi startet pakkeinnsamlig hjemme, og opplevde stor tilslutning, både fra pårørende og fra venner og kjente. Aksjonen ble omtalt i avisen, noe som førte til at mange kom med både godterier og klær. Fangene måtte nemlig holde seg selv med klær, sier Bergfrid.

Julaften tilbragte hun hjemme i leiligheten.

Mindre gode dresser foreløpig.

Shoddy i stoffene. Mangel på forsaker og knapper.

Det er mange som går og håper på at det vil bli både flere og bedre tekstiler å få kjøpt når det blir ut på vinteren, men etter hva disponenten for en av våre største tekstilfabrikker opplyser bør vi ikke være for optimistiske. De stopp-priser myndighetene har satt på stoffene tviler fabrikkene til å blande materialene, forteller han. Etter mangens mening er dette nasjonaløkonomisk uriktig: Så meget ull som vi har i landet burde folk få så gode stoffer i klærne, som råvaretilstanden gjør mulig. På den andre siden kan det dog ikke nektes at kvaliteten har gått levit oppover siden krigen. Det

Gaver var det ikke så mye den første julen etter krigen, minnes Bergfrid Fjose. Husmodrene laget ting selv. FOTO: MARIT HOMMEDAL

ten sammen med barna Håkon og Arnholdt, mens Olav holdt gudstjeneste for fangene.

BLOMSTER OG GAVER

- Hadde dere godt med mat denne julen?

- I Stavanger var vi ikke så aller verst stilt på grunn av Jæren og bondene der. Men det var lite klær. Folk gikk fortsatt i om-sydd. Vi hadde klær fra tiden i Sverige.

Forventningen til denne første julen i frihet var stor. Selv om det ikke var så mye å få tak i, bakte de, og tok tingene som de kom. Det gikk an å leve og lage jul uten at de hadde alt mulig.

Bergfrid har ett minne fra julefeiringen under krigen som hun gjerne vil dele:

Hennes foreldre som feiret alene. Alle de fem barna hadde flyktet. Men mor og far dekket bord til alle og satte fram bilder ved talkrønnen.

- Hva spiste dere julaften - 45?

- Helt sikkert torsk, slik skikken var i Stavanger. Jeg tror vi hadde appelsiner, men er ikke sikker på

om jeg husker riktig. Gaver var det ikke så mye av selv om husmodrene var flinke og lagde ting selv.

Men juleblomster hadde de: - Vi drev fram julegleder fra avleggere, nesten som gartnere.

- Trist å feire uten Olav?

- Nei. Vi var så vant til å ta det som det kom fra flyktningetiden. Hele familien levde intenst med i hans jobb. Det var viktig for oss å gjøre det litt lysere for fangene. Og han kom hjem etter gudstjenesten for fangene.

- Hvilke reaksjoner møtte dere på barns innsats for landssvikerne?

Ingen spesiell julebakst.

Men bakeriene baker julekaker mot innlevering av sukker, smør og rosiner.

Det er mange som har tenkt, at i år kommer forretningene til å kunne selge julekaker og annet bakverk som bakeri-julen til. Hylene i bakeriindustrien bliør jo kv. fukt og brød, og de kan vel ikke julekaker være så langt unna? Byens bakere svarer dessverre halvt

- De var ulike. Noen mente at disse menneskene ikke fortjente å ha det bra. Slike holdninger kom også fra kirkelig hold. Men det myknet etter hvert. Vi følte vi drev et forsoningsarbeid, og det er alltid viktig.

- Nå er det sommeren vår Håkon og kona Nora som driver forsoningsarbeid i Rwanda og Burundi. De jobber fra Zaire med oppdrag fra blant andre Kirkens Nødhjelp, Kirkens Verdensråd og FN sin flyktningkommissar. Jeg ser en linje i engasjementet, sier mor Bergfrid.

Olav forteller om tiden for han kom i kontakt med den spesielle fangegruppen.

- Jeg var feltprest da jeg ble oppmerksom på de norske fangene bak piggrådgjerdene. Jeg opplevde et sterkt ønske om å få komme inn til dem og forkynne Guds ord. Tillatelse ble gitt, og jeg fortalte dem - kvinner og menn - hvorfor jeg var kommet. De fikk også tilbud om samta det var bare å gi beskjed til en av vaktene.

Mange fulgte oppfordringen. Lista ble lang, og ga den unge presten arbeid for lang tid. De rullet opp livene sine for ham, og disse samtalene var noen av de første han hadde som prest og sjesorger. Han opplevde en fantastisk kontakt. Fangene bannet og ba, og brukte presten som mellommann til familien.

I løpet av høsten fikk de i stand et lite kapell, og en stor brakke ble brukt som kirke og teater.

STERK OPPLEVELSE

Da det nærmet seg jul, planla de julegudstjeneste og pyntet. - Noen likte ikke at jeg var der. Jeg var jo jøssing. Det la jeg aldri skjul på. Allikevel vedvarte vennskapene.

- Var det ikke vanskelig for deg som Misjonmann å være prest for landssvikerne?

- Nei. Det var ikke noe problem. Som prest må en være forberedt på å møte alle mennesker. Jeg var vant med tragiske situasjoner. Det var en dramatisk tid.

Julekvelden ble en sterk opplevelse.

- Det var nokså godt framme. Ulykkelige mennesker gråt og sang julesanger. De ble glade for pakken de fikk.

- Selv om jeg ble hatet av både jøssinger og nazister for den jobben jeg gjorde, var jeg trygg for at jeg handlet riktig. Jeg gikk i Jesu navn, sier den nå pensjonerte prosten på Voss.

● Av Brita Skogly Kraglund

Julerasjon av kaffe.

1. I desember 1945 kan det mot klipp av merket B 381 på rasjoneringskort for matvarer for 31. kortperiode, forbrukergruppe I og II kjøpes og selges 100 gram brenn kaffe.
2. Ansatthusholdninger og skip med skipkjøpebok kan i desember 1945 få avsatt en ekstrasasjon av kaffe svarende til 100 gram for hver person som har kosten i vedkommende ansatthusholdning eller skip, og som er født før 1/12-1903.
3. Hoteller, gjestgiverier, pensjonater og andre herberger, kafeer og andre bevertingsteder kan i desember 1945 få en ekstrasatting av kaffe som er lik halvperten av den ordinære månedsatting.

Oslo den 1. desember 1945.

Det Kgl. Forsynings- og Gjensidighetsdepartement
Direktoratet for proviantering og rasjonering.

Faksimiler fra Vårt Land, desember 1945.

Julebåter med 80.000 kasser appelsiner og 7600 kasser sitroner.

Fred. Olsen & Co. meddeler: Julebåtene fra Spania kommer nå alag i alag. Til Oslo ventes 18. ds. M/S «Baalbek» og 19. ds. M/S «Sevilla». Båtene skulle vært her før, men appelsininnhøstingen ble forsinket p. g. av regnvær. Med 8/8 «Borgholm» ventes det 7600 kasser sitroner. De kommer også fra Spania.